

LITURGICZNY WYMIAR SKAUTINGU JAKO RUCHU EKLEZJALNEGO

Liturgiczny wymiar skautingu oznacza przede wszystkim jego sakramentalny wymiar, czyli rozumienie skautingu jako miejsca spotkania z Bogiem i uświęcenia człowieka. Równocześnie liturgiczny wymiar to ścisła więź skautingu katolickiego z Kościołem i jego liturgią, co w konsekwencji oznacza formację liturgiczną i stosowanie się do jej zasad.

I Skauting miejscem spotkania z Bogiem

Aspekt ten, choć prawdziwy i istotny, będzie przedmiotem refleksji w innych referatach¹. Stąd tylko krótka refleksja w nawiązaniu do adhortacji Jana Pawła II *Ecclesia i Europa* i jego encykliki *Ecclesia de Eucharistia*, w której pragnę zwrócić uwagę na najistotniejsze zagadnienia z punktu widzenia liturgii. We współczesnym świecie możemy łatwo dostrzec istnienie religijności niejasnej i błędnej, polegającej na „ucieczce w spirytualizm, synkretyzm religijny i ezoteryzm, dążenie za wszelką cenę do przeżycia wydarzeń nadzwyczajnych”², co łączy się z koncentracją ludzi na sobie samych i tzw. poszukiwaniem siebie. Największym niebezpieczeństwem dla współczesnej religijności wydaje się być neognostycyzm, w którym nie ma miejsca dla sakramentalnego pojmowania świata, czyli postrzegania go jako obrazu i sakramentu osobowego Boga. Religijność zbudowana na takiej wizji świata jest poszukiwaniem spirytualizmu, wykluczającego jakiegokolwiek pośrednictwo sakramentalne pomiędzy człowiekiem a Bogiem. Wymienione powyżej różnorodne sposoby fałszywego pojmowania religii nie mogą osłabiać w nas woli przemiany świata, ale każą nam dostrzegać w tym „rozpowszechnione pragnienie pokarmu duchowego”³. Stają się one tym samym wyzwaniem wychowawczym do przeżywania tajemnicy Boga z nami w Kościele i przez Kościół, a tym samym w liturgii i przez liturgię. Liturgia jest lekarstwem na oderwany od natury ludzkiej spirytualizm i na właściwe przeżywanie Boga oraz własnej duchowości.

I.1 Wychowanie do liturgii

Sam skauting z swoją metodą i wielorakimi aktywnościami daje ogromną przestrzeń do wychowania do liturgii, ale też przez liturgię. Przestrzeń tę stanowią przede wszystkim obozy letnie dla żółtej i zielonej gałęzi oraz wędrowniaki letnie dla czerwonej gałęzi, ale też każde spotkanie w ciągu roku. Wychowanie do „zdrowej” religijności, a tym samym do liturgii wynika z samych założeń skautingu, zawartych zwłaszcza w przyrzeczeniu, w prawie oraz w pięciu celach. Metoda skautowa docenia cielesny wymiar człowieka oraz piękno stworzonego świata. U jego podstaw znajduje się prawdziwa teologia (nauka o Bogu) i prawdziwa antropologia (nauka o człowieku). Wszystko to w połączeniu z wolą nieustannego nawrócenia i przemiany stanowi podstawę do chęci uczestnictwa i rozumienia liturgii.

Udział w liturgii zakłada osobistą wiarę uczestnika podjęcie osobistej formacji, powiązanej z pracą nad sobą, co w Biblii ujmuje całościowo jako nawrócenie, czyli *metanoia*⁴. Nawrócenie jest to odcięcie się od fałszywych opinii, odchodzenie od sumienia znajdującego się poza człowiekiem, od sumienia usytuowanego w stereotypach bądź fałszywych ocenach czy opiniach publicznych. Nawrócenie jest przejściem osobistej odpowiedzialności przed Bogiem za własne życie. Jest ono też uwolnieniem się od samowystarczalności, czyli przyjęciem za prawdę tego, że człowiek potrzebuje Boga, a także innych, a inni potrzebują jego. Podstawą więc nawrócenia jest prawda o sobie samym, o swoich możliwościach i zadaniach. Skauting daje tę podstawę poprzez umożliwianie kontaktu z naturą, z innymi ludźmi i z Bogiem. Formacja skautowa daje możliwości konfrontacji

¹ Szersze omówienie tego zagadnienia zob. E. Barbotin, *Scoutisme et pédagogie de la foi*, Chambray - Tours 1996 (*Skauting i pedagogia wiary*, Sandomierz 1998); B. Migut, *Skauting katolicki narzędziem ewangelizacji*, w: tenże red.

² Jan Paweł II, *Ecclesia in Europa*, nr 68.

³ Tamże.

⁴ Często popełniany jest błąd swoistego panliturgizmu, który polega na postrzeganiu całej rzeczywistości przez pryzmat liturgii. Najbardziej dobitnym tego przykładem są te środowiska, które za główną przyczynę kryzysu Kościoła dzisiaj upatrują reformę liturgii Soboru Watykańskiego II. Tymczasem główną przyczyną tego kryzysu jest kryzys wiary, który przejawia się między innymi w braku szacunku dla liturgii i sprawowanie jej według własnych upodobań.

własnych sił w odniesieniu do natury. Wystarczy zauważyć, że kontakt z przyrodą jest podstawą wychowania we wszystkich trzech gałęziach. Kontakt ten ma oczywiście na celu odkrywanie Boga w Jego stworzeniu i czytanie w ten sposób kart „pierwszej ewangelii” o miłości Boga do człowieka. Obrzęd wymarszu wędrownika podkreśla jednak wyraźnie, że poprzez kontakt z naturą człowiek uczy się odrzucania życia w zakłamaniu i iluzji, a łączenia w swoim życiu wielkich ideałów z mocnym stąpaniem po ziemi. Rzeczywistość przemawia mocniej niż najmocniejsze ze słów. Pot na czole, przemoczony buty, pył i błoto drogi to prawdziwe wyzwania, którym nie można stawić czoła za pomocą wzniosłych mów. Czyż nie w podobnych formach wyraża się wielowiekowa mądrość zakonów, które w formacji nowicjuszy łączą pracę fizyczną z wtajemniczaniem w najwyższe ideały życia duchowego? Człowiek bowiem jest i duszą i ciałem. Bóg odkupił człowieka w ludzkim ciele. Stąd nawrócenie człowieka, choć dokonuje się w jego sercu, to nie bez udziału rąk i nóg oswojonych z prochem ziemi i czyniących sobie ziemię poddaną.

Nawracanie się, wewnętrzna przemiana dokonuje się w skautingu drogą bardzo konkretnych więzi międzyludzkich, jakie zawiązują się najpierw w gromadzie, potem w zastępie i drużynie, a następnie w kręgu wędrowników bądź ognisku przewodniczek. Jest to też bratnia więź instruktorek, instruktorów i duszpasterzy, podejmujących wspólnie odpowiedzialność za powierzonych im przez rodziców dziewczęta i chłopców. Mocniejszym od ziemi pod nogami, skwaru słonecznego, deszczu, czy ciężkiej pracy wezwaniem do nawrócenia jest obecny obok drugi człowiek. Konkretny człowiek, patrzący szczerze w oczy, idący w tym samym kierunku, niosący te same ciężary, znoszący te same niewygody drogi, jest bezpośrednim wezwaniem do odkrywania jego potrzeb, życia choć przez chwilę jego życiem oraz wyrwania się z egoizmu, czyli szukania tylko siebie. Lekarstwem na egoizm i wygodnictwo jest podejmowanie konkretnej służby na rzecz bliźniego. Wilczek uczy się „najpierw myśleć o innych”, harcerz i harcerka chcą „służyć Bogu i bliźniemu”, przewodniczka i wędrownik stawiają sobie jako ideał życia trwanie w czujnej służbie, a podejmowane przez nich zadania przybocznych i drużynowych, jak i wszelkie inne funkcje, podyktowane są również chęcią służby. Takie otwarcie na Boga i na bliźnich warunkuje uczestnictwo w liturgii i jej owocowanie w życiu człowieka.

I.2 Wychowanie przez liturgię

Chciałbym tutaj zaakcentować najpierw konieczność sprawowania liturgii podczas naszych aktywności, a następnie potrzebę właściwego, skoncentrowanego na Chrystusie, sposobu przewodniczenia liturgii i uczestnictwa w niej.

Pierwsza konieczność została wyrażona przez Jana Pawła II w jego „nagłym apelu” skierowanym do Kościoła w Europie: „bądź Kościołem, który się modli, chwali Boga, uznaje Jego absolutny prymat, wywyższa Go z pełną radości wiarą. Odkryj na nowo poczucie «tajemnicy»: przeżywaj ją z pokorną wdzięcznością; dawaj jej świadectwo z nieodpartą i udzielającą się innym radością. Świętuj Chrystusowe zbawienie: przyjmij je jako dar, który czyni cię Jego sakramentem; niech twoje życie stanie się prawdziwą «rozumną służbą Bożą», miłą Bogu (por. Rz 12, 1)”⁵. Dla nas oznacza to przede wszystkim odwagę proponowania liturgii, zwłaszcza Eucharystii i eucharystycznej adoracji niemal przy każdym spotkaniu. Nawet wtedy, a może zwłaszcza wtedy, gdy cały dzień wypełniony jest wielością ludzkich słów, czy pomysłów i wydawałoby się, że na mszę i adorację nie ma czasu. My kapłani jesteśmy głównie po to w skautingu, by dbać o stworzenie czasu i przestrzeni, w której Chrystus przemawia bezpośrednio do serca młodego człowieka. Codzienna Eucharystia na obozie i wędrowce winna być normą.

Druga konieczność zawarta została w apelu Jana Pawła II o „odnowienie” liturgii, czyli takie w niej uczestnictwa i takie jej sprawowanie, „aby była bardziej wymownym znakiem obecności Chrystusa Pana”⁶. Łączy się to z tworzeniem nowych możliwości wyciszenia, modlitwy i kontemplacji oraz z powrotem chrześcijan do sakramentów, zwłaszcza do Eucharystii i pokuty, jako źródeł wolności i nowej nadziei. Dla nas oznacza to właściwy sposób jej sprawowania, czyli zgodny z zasadami zawartymi w księgach liturgicznych (więź z Chrystusem i Kościołem), ale też z odpowiednim dostosowaniem do wieku, mentalności i potrzeb uczestników

⁵ Por. Jan Paweł II, *Ecclesia in Europa*, nr 68.

⁶ Jan Paweł II, *Ecclesia in Europa*, nr 69. Istotnym dla zrozumienia tego apelu jest rozróżnienie dwóch pojęć „reforma” i „odnowa”. „Reforma” oznacza zmianę zewnętrznej struktury, czego przykładem jest reforma Soboru Watykańskiego II. „Odnowa” polega głównie na pogłębionej formacji uczestnika liturgii, aby ten z żywą wiarą i głębokim rozumieniem wszystkich wymiarów celebracji liturgicznej aktywnie, świadomie i pobożnie w niej uczestniczył.

(więź ze zgromadzeniem liturgicznym). Należy unikać dwóch rodzajów rytualizmu, pierwszy polega na całkowitej fikсации na rubrykach i stosowaniu stałych formuł tam, gdzie Kościół pozwala je zmieniać i dostosowywać do potrzeb zgromadzenia, drugi polega na ciągłym zmienianiu słów i rytów przez celebransę bez respektowania zasad podanych przez Kościół w księgach liturgicznych. Ten drugi rodzaj rytualizmu jest o wiele bardziej niebezpieczny od pierwszego, gdyż wynika z uznawania się przez celebransę, bądź konkretne zgromadzenie za ważniejsze i rozsądniejsze od całej Tradycji Kościoła. Równowagę uzyskuje się przez żywą, modlitewną więź z Chrystusem, który w swoim uniżeniu daje się nam poprzez liturgię, w tym zwłaszcza Eucharystię oraz przez miłość do Kościoła, któremu Chrystus polecił sprawować liturgię.

II Więź skautingu katolickiego z liturgią Kościoła

Ruchy i stowarzyszenia katolickie są i mają się stawać znakiem wspólnoty i jedności Kościoła w Chrystusie. Prawo świeckich do zrzeszania winno więć w sposób istotny być powiązane z komunią i misją Kościoła jako całości⁷. Na tej podstawie określone zostały przez Kościół⁸ następujące kryteria eklezjalnego charakteru zrzeszeń laikatu:

1. Stawianie na pierwszym miejscu powołania każdego chrześcijanina do świętości;
2. Odpowiedzialność w wyznawaniu wiary katolickiej;
3. Świadectwo trwałej i autentycznej komunii;
4. Zgodność z apostołskim celem Kościoła i udział w jego realizacji;
5. Zaangażowana obecność w ludzkiej społeczności.

Kryteria te pozwalają prowadzić głębszą refleksję nad miejscem, rolą i kształtem liturgii w ruchach i stowarzyszeniach kościelnych, w tym także w naszym ruchu, oraz formułować odpowiednie wnioski.

II.1 Powołanie do świętości

Sprawowanie liturgii stawia sobie za cel osiągnięcie przez człowieka świętości, czyli ostatecznego zjednoczenia z Bogiem, a w Bogu z całym Jego odnowionym stworzeniem. Cel wynika z tego, czym liturgia jest i co ona sprawia: uświęcenie człowieka i uwielbienie Boga, ujmowane zawsze w sposób nierozzerwalny, gdyż dokonuje go ten sam Kapłan Jezus Chrystus, którego dzieło zbawcze skierowane jest równocześnie ku Ojcu i ku braciom. Nierozzerwalność uświęcenia człowieka i uwielbienia Boga wypływa też z uprzedzającego charakteru uświęcającej łaski Bożej, dzięki której człowiek jest zdolny oddawać chwałę Bogu. Żyjący człowiek staje się tym bardziej chwałą Boga, im bardziej jest przemieniony wewnątrz Jego uprzedzającą łaską. Ta osobowa relacja jest celem wszystkich wymiarów liturgii, a zwłaszcza Eucharystii. Eucharystia jako ofiara jest osobowym zjednoczeniem Jedyne go Kapłana Jezusa Chrystusa z każdym uczestnikiem Eucharystii, składającym na mocy kapłaństwa swą duchową ofiarę oraz z kapłanem, który jest Jego ikoną w zgromadzeniu i działa w Jego imieniu (*in persona*). Eucharystia jako uczta jest spełnieniem wszelkich pragnień człowieka. W eucharystycznej komunii człowiek otrzymuje Boga i Bóg wchodzi w doskonałe zjednoczenie z człowiekiem. Eucharystia jako substancjalna obecność służy osobowej komunii z Bogiem (komunia sakramentalna) oraz modlitwemu zjednoczeniu człowieka z Bogiem (komunia duchowa).

Cel osobowy (świętość indywidualna) osiąga człowiek nie pojedynczo ale, zgodnie z wolą Bożą we wspólnocie Kościoła⁹. Na tej podstawie nieustanne wzrastanie Kościoła jest głównym dobrem człowieka i służbą

⁷ Por. Jan Paweł II, *Ecclesia in Europa*, nr 165

⁸ Sformułował je Jan Paweł II w *Christifideles laici* (nr 30), idąc za wcześniejszym nauczaniem Soboru Watykańskiego II, zawartym w Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* oraz w Dekrecie o apostołstwie świeckich *Apostolicum actuositatem*.

⁹ Por. *Lumen gentium*, nr 9-17

jego zbawieniu, a tym samym zasadniczym celem sprawowania liturgii. Człowiek bowiem jest pierwszą i podstawową drogą Kościoła¹⁰, a tym samym sprawowanej przez Kościół Eucharystii. Celem liturgii jest objawianie i budowanie Kościoła w aspekcie jego jedności, świętości, powszechności i apostołskości.

Liturgia jest źródłem, z którego każdy chrześcijanin czerpie uświęcającą moc kapłańskiego misterium Chrystusa. Zatem zawsze należy ją tak pojmować i z tą świadomością sprawować, aby uwidoczniło się zbawcze misterium Chrystusa. Sprawowanie liturgii ma zawsze na celu udział wiernych w misterium Chrystusa, które ma moc dokonywania wewnętrznej przemiany człowieka na wzór Chrystusa, czyniąc go coraz bardziej dzieckiem Bożym oraz prawdziwym czciociem Ojca w Duchu i w prawdzie. Z tak pojmowanej liturgii winna wypływać zarówno *ars celebrandi*, jak i *ars participandi*, przeniknięte duchem modlitwy i skupienia na osobie Chrystusa, Jego słowie oraz uobecniającym się mocą Ducha Świętego misterium. Ważną rolę spełnia tu odpowiedni dobór śpiewów i stosowne chwile milczenia podczas celebracji, pomagające w medytacji i pogłębianiu komunii z Chrystusem. Nie bez znaczenia w czerpaniu z bogactwa liturgii jest dbałość o odpowiedni dobór miejsca, dając pierwszeństwo kościołom i kaplicom, a także, zwłaszcza w mszach polowych, o stosowną dekorację ołtarza i jego najbliższego otoczenia oraz o estetykę naczyń i paramentów liturgicznych. Tak więc główną przyczyną sprawowania liturgii w skautingu katolickim nie może być ani wola integracji grupy, ani potrzeba wypowiedzenia się jej członków (w tym duszpasterza) poprzez obrzędy liturgiczne, ani tym bardziej dążenie do wypełnienia programu obozu, czy wędrowki.

II.2 Odpowiedzialność za wyznawanie wiary

Stawia to przed naszym ruchem szczególne wyzwanie w odniesieniu do liturgii. Oznacza to najpierw zadanie kształtowania wiary jako fundamentu więzi z Bogiem i Kościołem, a przez to podstawy i warunku uczestnictwa w liturgii Kościoła. Wiara jest przede wszystkim darem Ducha Świętego, udzielanym człowiekowi w zwykły sposób poprzez głoszenie słowa Bożego, wzmocnione świadectwem życia chrześcijańskiego. Rodzi się ona w sercu wierzącego poprzez słuchanie i rozważanie słowa Bożego. Wyznawanie wiary w odniesieniu do liturgii oznacza następnie proces mistagogii, czyli cierpliwego i nieustannego wprowadzania w głębię celebracji misterium Chrystusa. Zadanie to wydaje się być szczególnym wyzwaniem skierowanym pod naszym adresem. Tak zwane elity chrześcijańskie, czyli grupy wiernych dzieci Kościoła, nie powstaną bez pogłębionej formacji liturgicznej. Chodzi tu też o pogłębianie nauki Kościoła na temat liturgii oraz znajomości dyscypliny kościelnej w tym względzie. Dyscyplina ta nie wynika bowiem z czyjegoś arbitralnego sądu, ale ma zawsze uzasadnienie teologiczne i jest wyrazem takiego a nie innego rozumienia liturgii. Kongregacji dla spraw Kultu Bożego w Instrukcji dotyczącej odprawiania Mszy Świętej dla specjalnych grup (*De Missis pro coetibus particularibus*)¹¹, a także Jan Paweł II w encyklice *Ecclesia de Eucharistia* wskazują na te aspekty liturgii, które są najbardziej narażone na niezrozumienie i spłaszczenie, zwłaszcza w celebracji Eucharystii. Jest to najpierw rozumienie liturgii w jej wymiarze wertykalnym i sakramentalnym (to Bóg nas zaprasza, aby nam udzielił swojego błogosławieństwa), chrystocentrycznym (to Chrystus pozwala nam uczestniczyć w tajemnicy swej śmierci i zmartwychwstania), pneumatologicznym (aktualizacja paschalnego misterium Chrystusa dokonuje się mocą Ducha Świętego), a także ofiarniczym (Eucharystia jest nieustanną aktualizacją krwawej, raz na zawsze – *semel et semper* – złożonej ofiary Chrystusa). Sprawowanie Eucharystii jest zaś nierozdzielnie związane z kapłaństwem służebnym, opartym na sukcesji apostołskiej¹².

Wyznawanie wiary w odniesieniu do Eucharystii wyraża się w sposobie uczestnictwa, które powinno być świadome, czynne i pobożne.

Uczestnictwo s w i a d o m e polega na skoncentrowaniu się uczestnika na obecności i działaniu Chrystusa oraz na dostrzeganiu wszystkich istotnych wymiarów sprawowanej Eucharystii: a) dziękczynienia i uwielbienia Ojca; b) pamiętki ofiary Chrystusa i Jego Ciała; c) obecności Chrystusa dzięki mocy Jego słowa i Jego Ducha, w tym głównie obecności substancjalnej; d) ucztę paschalnej i komunii świętej¹³.

¹⁰ Por. Jan Paweł II, *Redemptor Hominis*, nr 14

¹¹ AAS 61(1969) 806-811.

¹² Por. Jan Paweł II, *Ecclesia de Eucharistia*, nr 10.

¹³ Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, nr 1358.

Uczestnictwo c z y n n e – pod tym względem udział w Eucharystii polega na: a) zjednoczeniu się z Bogiem w słuchaniu Jego słowa i poznawaniu Jego woli w odniesieniu do aktualnej sytuacji życia człowieka; b) zjednoczeniu z Chrystusem, a w Nim z całym Kościołem w dziękczynieniu i uwielbieniu Ojca oraz w modlitwie wstawiennej za Kościół pielgrzymujący i Kościół w oczyszczeniu; c) zjednoczeniu z Jedynym i Wiecznym Kapłanem Nowego Przymierza, którego ofiara za zbawienie świata, krwawa, złożona raz na zawsze (*semel et semper*) na drzewie krzyża, obejmująca całe Jego życie, jest uobecniata mocą Ducha Świętego na sposób bezkrwawy na ołtarzu; d) zjednoczeniu z Jego ofiarą poprzez podobne do Jego całej Jego misji pragnienie wypełnianie woli Ojca, poznanej podczas słuchania Słowa Bożego; e) dopełnieniu udziału w ofierze Krzyża przez udział w świętej uczcie Komunii w Ciele i Krwi Pana; sprawowanie bowiem ofiary eucharystycznej jest nastawione na wewnętrzne zjednoczenie wiernych z Chrystusem przez komunię¹⁴; f) braniu udziału w posługach liturgicznych; g) udziale w sprawowanej tajemnicy przez wewnętrzne skupienie i modlitwę oraz zewnętrzne, postawy ciała, gesty i akلامacje.

Uczestnictwo p o b o ż n e - łączy łąc. pojęcia *devotio* i *pietas* i jest naśladownictwem postawy Jezusa w całym Jego życiu; obejmuje: a) postawę czci i miłości, szacunku i przywiązania do Boga, wyrażające się w dziecięcym zawierzeniu Jego słowu oraz trwanie w dziękczynieniu za wszelkie, pochodzące z Jego ręki dobro; b) postawę ofiarną, zmierzającą do całkowitego oddania się Bogu, a okazaną w sposób niedościgniony przez Jezusa w posłuszeństwie Ojcu, gł. w ofierze krzyżowej; c) postawę ubóstwa w duchowego, na wzór setnika (Mt 8, 8), wyrażającą komunie duchową, która winna poprzedzać komunie sakramentalną, bądź w przypadku świadomości grzechu ciężkiego, ją zastępować; d) postawę wrażliwości sumienia i odwagi stawania w prawdzie w ocenie stanu swojej duszy przy przyjmowaniu komunii świętej¹⁵; e) postawę czci i uwielbienia w przyjęciu Komunii świętej oraz w adoracji Najświętszego Sakramentu.

II.3 Świadełstwo trwałej i autentycznej komunii

Prezbiterom zaangażowanym w życie ruchów kościelnych winna towarzyszyć świadomość, że są oni szczególnym narzędziem komunii. Oni swą obecnością w ruchach, w tym także w skautingu katolickim, ułatwiają nawiązanie i zachowanie więzi danej wspólnoty ruchu z innymi wspólnotami, a zwłaszcza z lokalną wspólnotą Kościoła. Dla kapłanów zaś ruchy są miejscem ich szczególnej formacji, a udział w nich wyrazem żarliwości apostołskiej. Ruch nie jest strukturą alternatywną wobec instytucji Kościoła, ale stanowi jakby duszę, która ją ożywia, a także jest miejscem nieustannego odradzania egzystencjalnej i historycznej autentyczności instytucji Kościoła. Na tej podstawie „kapłan winien znajdować w [...] ruchu światło i żar, który czyni go zdolnym do posłuszeństwa biskupowi, gotowym do podejmowania obowiązków w ramach instytucji i do przestrzegania dyscypliny kościelnej, aby w ten sposób jego gorąca wiara i pragnienie wierności przynosiły więcej owoców”¹⁶.

W odniesieniu do liturgii oznacza to, że na osobie celebransa spoczywa szczególna odpowiedzialność, aby uczestnicy konkretnej, sprawowanej tu i teraz liturgii, mieli świadomość, że jest ona własnością Kościoła, a nie tylko zgromadzonej wspólnoty. To celebrans (kapłan) – jak stwierdza Jan Paweł II – zapewnia świadectwo i posługę komunii nie tylko wobec wspólnoty tu i teraz zgromadzonej, ale także „wobec Kościoła powszechnego, który zawsze jest przywoływany przez Eucharystię”¹⁷. To kapłan ma czuwać nad tym, aby liturgia była sprawowana zgodnie z zasadami celebracji podanymi przez Kościół. „Kapłan, który wiernie sprawuje Mszę św. według norm liturgicznych, oraz wspólnota, która się do nich dostosowuje, ukazują w sposób dyskretny, lecz wymowny swą miłość do Kościoła”¹⁸. Kapłan nie może też zapominać, że wierni mają prawo to liturgii sprawowanej według zasad podanych przez Kościół.

Bardzo czytelnym znakiem komunii z Kościołem jest przygotowanie i udział jednostek naszego ruchu w Eucharystii niedzielnej we wspólnocie parafialnej. Eucharystia niedziela w parafii ma szczególnie uroczysty charakter, gdyż jest sprawowana w dniu, w którym Chrystus zmartwychwstał i zjednoczył wszystkich ludzi wokół siebie i wokół swego jedynego misterium zbawienia. Wspólnota Kościoła lokalnego jako wspólnota

¹⁴ Por. tamże, nr 1382.

¹⁵ Por. Jan Paweł II, *Ecclesia de Eucharistia*, nr 36-37.

¹⁶ Jan Paweł II, *Ruchy kościelne duszą Instytucji*. Przemówienie do kapłanów z ruchu *Communione e Liberazione*, Castel Gandolfo w dn. 12 IX 1985, *L'Osservatore Romano*, wyd. pol., 6(1985) n. 9, s. 29.

¹⁷ Jan Paweł II, *Ecclesia de Eucharistia*, nr 52.

¹⁸ Tamże.

eucharystyczna uświadamia sobie wtedy, że jest „obrazem i prawdziwą obecnością jedyne go, świętego i powszechnego Kościoła”¹⁹, a dokonywana przez nią celeb racja również w pierwszym rzędzie do niego należy. W niej jednak urzeczywistnia się w sposób najbardziej konkretny tajemnica Kościoła. Zgromadzona wspólnota lokalna otwiera się na „komunię z Kościołem powszechnym, prosząc Ojca, aby pamiętał o Kościele rozproszonym po całym świecie i pozwolił mu wzrastać w jedno ści wszystkich wiernych z Papieżem i pasterzami poszczególnych Kościołów do doskonałej miłości”²⁰. Poprzez uczestnictwo w Eucharystii niedzielnej, która jest *sacramentum unitatis* wzmacnia się zarówno wewnętrzna jedność Kościoła lokalnego, jak i jedność z Kościołem powszechnym. Niedzieln a Eucharystia sprawia, że niedziela jest „dniem Kościoła”, dniem uświęcenia mocą paschalnego misterium i pełnego wdzięczności świętowania zbawienia, danego każdemu człowiekowi w Chrystusowym Kościele. Podczas niedzielnej Eucharystii spotykają się razem wszystkie rodziny i osoby samotne, ale też grupy parafialne, ruchy i stowarzyszenia oraz wspólnoty zakonne, doświadczając tego, „co stanowi o ich głębokiej wspólnotcie, niezależnie od właściwej im duchowości”²¹.

II.4 Zgodność z apostołskim celem Kościoła i udział w jego realizacji

W sensie szerszym chodzi tu o udział ruchów w ewangelizacji. Dzięki obecności w świecie winny one stawać się narzędziami nowej ewangelizacji poprzez uświęcanie ludzi i formację ich sumień. Łączy się to ściśle z następnym kryterium eklesjalności ruchów, czyli zaangażowaną obecnością w ludzkiej społeczności. Różnica polega na tym, że w tamtym kryterium akcentuje się o wiele mocniej służbę ruchów na rzecz godności człowieka oraz solidarności międzyludzkiej.

W odniesieniu do liturgii zgodność z apostołskim celem Kościoła dotyczy też apostołstwa liturgicznego, do jakiego są zobowiązane ruchy zarówno w obrębie Kościoła lokalnego, jak i powszechnego, np. podczas Świątowych Dni Młodzieży. Ruchy, w tym także ruch skautowy, mogą dokonać najwięcej na tym polu w ramach parafii, dając świadectwo nie tyle swej odrębnej duchowości, co raczej poprawności i staranności przygotowania i sprawowania oraz głębi uczestniczenia w liturgii, a nade wszystko wiązania liturgii z codziennym życiem.

Apostołski cel życia Kościoła to także świadomość jego apostołskości jako kontynuacji dzieła Apostołów oraz ciągłego budowania go na ich fundamencie. Apostołowie są fundamentem Kościoła, a tym samym liturgii, a zwłaszcza Eucharystii, gdyż sakrament ten został powierzony Apostołom, a przez nich i ich następcom. Kościół poprzez sprawowanie Eucharystii nieprzerwanie zachowuje ciągłość działania Apostołów. Kościół poza tym określa dokładnie doktrynę liturgiczną i sakramentalną jako wyraz zachowywania i trwania w wierze apostołskiej względem nich. Apostołskości Kościoła to także sukcesja apostołska, zakładająca konieczność sakramentu świeceń, czyli wywodzącego się od samego Chrystusa, przez nałożenie rąk, sakramentu święceń. Eucharystia, jako serce liturgii, wyraża i nieustannie pogłębia również ten wymiar apostołskości Kościoła, ponieważ do jej sprawowania konieczny jest kapłan. On to, mocą swych święceń, sprawuje Eucharystię w osobie Chrystusa (*in persona Christi*) i składa ją w imieniu ludu. „*In persona* to znaczy: w swoistym sakramentalnym utożsamieniu się z Prawdziwym i Wiecznym Kapłanem, który Sam tylko Jeden jest Podmiotem i Sprawcą tej swojej ofiary i przez nikogo nie może być w jej spełnianiu wyręczony”²². Eucharystia pogłębia apostołski wymiar Kościoła ukazując niezbędność kapłana, sprawującego ją *in persona Christi*, ale też uświadamiając wspólnocie, że nie jest ona w stanie z siebie ustanowić sobie kapłana z mocą święceń. Kapłan jest obecnością Chrystusa Głowy, istniejącą dzięki sukcesji apostołskiej, wyrażoną poprzez sakrament święceń²³.

¹⁹ Jan Paweł II, *Ecclesia de Eucharistia*, nr 39.

²⁰ Jan Paweł II, *Dies Domini*, nr 34.

²¹ Tamże, nr 36.

²² Jan Paweł II, *Ecclesia de Eucharistia*, n. 29

²³ Por. tamże.

II.5 Zaangażowanie w ludzką społeczność

To ostatnie z kryteriów eklezjalności ruchów wydaje się mieć najmniej wspólnego z liturgią. Tymczasem właśnie ono ustawia we właściwy sposób życie liturgią przez ludzi zaangażowanych w ruchy i stowarzyszenia wiernych świeckich z chrześcijańskim życiem jednostki i konkretnej wspólnoty jako świadectwem (*martiria*) i służbą (*diakonia*). Ma to także duże znaczenie dla osób zaangażowanych w życie naszego ruchu.

Formacja w ruchu winna bowiem zmierzać ku zaangażowaniu świeckich w przemianę świata, bez zakładania jakichś zamkniętych oaz przed wejściem do nieba. W dziedzinie liturgii formacja ma dopomóc w głębokim rozumieniu obrzędów, zwłaszcza wyrobić potrzebę uczestniczenia w codziennej Eucharystii. Jednak nie należy zawężyć chrześcijaństwa do życia sakramentalnego. Poprzez liturgię Chrystus pragnie uświęcić człowieka, aby ten z kolei uświęcał i przemieniał świat, stając się „solą ziemi i światłością świata”. Człowiek przynosi na liturgię swoją codzienność, w której usiłuje wypełniać wolę Bożą, aby przez Chrystusa w Duchu Świętym oddać Ojcu Niebieskiemu najpełniejszy z możliwych na ziemi kult i uwielbienie.

Ruchy mają formować świeckich do autentycznej duchowości, im właściwej, przeciwdziałając rozdziwieniu między wiarą a kulturą, wskazując drogę uświęcenia w świeckich środowiskach życia, gdzie liczy się świadectwo głębokiej wiary, kompetencja zawodowa i pracowitość oraz otwartość na drugiego człowieka. Wydaje się niekiedy, że niektóre ruchy podają jako model do naśladowania styl życia osób duchownych, tzn. z tytułu swego powołania zaangażowanych niemal wyłącznie w sprawy kościelne.

Zdaniem ruchów jest formacja świeckich do dojrzałego zaangażowania społeczno-politycznego. Szkoda, że niektóre ruchy takie zaangażowanie traktują jako nieco podejrzane i nie do końca godne chrześcijan. Pogarda dla tej dziedziny życia doprowadza do wycofywania się laikatu katolickiego z tych pozycji, z których można mieć bodaj największy wpływ na kształt szeroko rozumianej kultury. Jeśli zaś kultury nie będziemy przepajali wiarą, wówczas wiara będzie obecna jedynie w czterech ścianach katolickich domów, w kościele, na plebani i w zakrystii. Natomiast tworzeniem kultury będą nadal zajmować się ludzie spoza chrześcijaństwa, bez pogłębionego życia duchowego, zdolni do budowania tego, co współczesna socjologia określa mianem antykultury, bądź w najlepszym wypadku subkultury.

Formacja ku szczególnej wrażliwości ma w ruchach polegać na ukazywaniu wspomnianej wyżej konieczności ewangelizacji kultury, w której osoba ludzka jest ośrodkiem życia gospodarczego i społecznego, jest szanowana od chwili poczęcia aż do kresu wyznaczonego przez Boga, w tym zwłaszcza w sytuacjach choroby, cierpienia oraz niepełnosprawności fizycznej i psychicznej.

Ruchy, poprzez właściwą każdemu z nich formację, winny coraz głębiej dostrzegać potrzebę otwartości wzajemnie na siebie, by umieć dzielić się między sobą tym bogactwem, które każdy ruch otrzymał od Boga dla dobra całego Kościoła. Odpowiedzialność ta dotyczy zwłaszcza liderów wszystkich ruchów, którzy ponoszą szczególną odpowiedzialność za więź ruchów z hierarchią oraz ruchów między sobą.

Spełnienie wszystkich powyższych warunków przez ruchy pozwala im w odpowiedni sposób przygotować ich członków do codziennej liturgii, zwłaszcza Eucharystii, bez zaniedbywania, a co więcej z włączeniem w liturgię swojej codzienności.

III Formacja liturgiczna w skautingu

Pragnę jeszcze zwrócić uwagę na ambicje niektórych ruchów stworzenia własnej liturgii na zasadzie całkowitej dowolności, choć coraz częściej zauważa się pragnienie budowania czegoś na kształt własnych obrzędów liturgicznych. Możemy mówić o różnorodności obrzędów, wynikających z uwarunkowań historycznych i kulturowych. Na kształtowanie się odrębności obrzędowych miały wpływ odrębności tradycji kościelnej. Ruchy nie posiadają tej odrębności, gdyż zrodziły się głównie po Soborze Watykańskim II jako miejsca i wspólnoty odnowy życia chrześcijańskiego, pogłębionej formacji duchowej i modlitwy oraz apostołstwa. Pomimo swej różnorodności czerpią one ze wspólnej tradycji odnowy soborowej. Ruchy mają więc żyć liturgią Kościoła powszechnego, z niej czerpać i do niej prowadzić swoich członków. Także skauting nie może też rościć sobie prawa do tworzenia własnego skautowego obrzędku liturgicznego.

Liturgia nie jest celem ruchów, gdyż ich celem jest świętość członków oraz wieloraka służba ewangelizacji kultury. Nawet tzw. ruch liturgiczny nie miał na celu tylko liturgii, ale odnowę całego Kościoła, budzenie Kościoła w duszach (Guardini) poprzez liturgię. Duchowość ruchów ma wyrażać się głębią rozumienia i uczestnictwa w liturgii, ale nie tworzeniem odrębności obrzędowych, budowaniem własnych tradycji.

To, co wyróżnia ruchy pod względem ich duchowości, winno objawić się w liturgii w komentarzach, w homilii, modlitwie wiernych oraz w doborze śpiewów. Nie powinno mieć miejsca budowanie liturgii w liturgii, tworzenie własnych obrzędów, wprowadzanie własnych zwyczajów.

Na podstawie dotychczasowego doświadczenia widzimy, że ruchy mają pozytywny wpływ na kształt liturgii, na głębię jej przeżywania. Ruchy mogą prowadzić z pozycji różnych duchowości do wspólnego szczytu oraz czerpać ze wspólnego źródła, jakim jest liturgia Kościoła. Nie do przecenienia jest wpływ ruchów na śpiew liturgiczny, który w warstwie tekstowej coraz bardziej opiera się na fundamencie biblijnym, a muzycznej dostosowuje się do wymagań liturgii, nawiązując często do motywów gregoriańskich, a przede wszystkim pomagając w sprawowaniu i przeżywaniu liturgii.

Na zakończenie pozwolę sobie na wyrażenie kilku praktycznych uwag, nad którymi możemy się zatrzymać w dalszej dyskusji:

- Preferowane miejsce sprawowania liturgii to kościół lub kaplica; w mszach polowych należy zwrócić uwagę na odpowiednio godne miejsce oraz właściwą dekorację ołtarza, co w naszym przypadku jest równoważne z dbałością o tzw. kaplicę obozową;
- Podczas sprawowania Eucharystii liturgiczny strój kapłana winien być kompletny (alba, stula, ornat);
- Czas sprawowania Eucharystii winien być tak dobrany, aby umożliwiał dobre skupienie uczestników; msza winna być sprawowana bez pośpiechu, ale też bez niepotrzebnych przedłużeń i przegadania; codzienna msza nie powinna być dłuższa niż 40 minut;
- Podczas obozu i wędrowki, które traktujemy jako czas rekolekcji, można dostosować czytania do ich głównego tematu; zawsze jednak posługujemy się lekcjonarzem i na jego podstawie dokonujemy odpowiedniego wyboru (chodzi tu o właściwe połączenie pierwszego czytania z ewangelią); w niedziele święta nie wolno nam zmieniać czytań;
- Śpiewy liturgiczne winny być tak dobrane aby uwzględniały zawsze okres liturgiczny, etapy celebracji, ale przede wszystkim by pomagały w przeżywaniu liturgii, czyli w modlitwie – w komunii z Chrystusem;
- W przypadku zgromadzeń liturgicznych jednojęzycznych, Eucharystia winna być sprawowana w języku ojczystym; preferowane jest aby części stałe wykonywane były w języku łacińskim, zwłaszcza w czerwonej gałęzi; w przypadku zgromadzeń międzynarodowych msza winna być sprawowana zasadniczo w języku łacińskim, z wyłączeniem czytań i ewangelii, które należy wykonywać w językach ojczystych z uwzględnieniem dominujących w zgromadzeniu grup językowych; także części zmienne (kolekta, modlitwa nad darami i po komunii) w tych mszach mogą być wykonane w języku dominującej grupy językowej;
- Przewodniczkę i wędrownicy mogą przygotowywać komentarze do czytań, co pozwoli im głębiej rozważać słowo Boże oraz pełniej rozumieć je podczas mszy; zawsze jednak kapłan winien czuć nad poprawnością tych komentarzy i w miarę możliwości uczestniczyć w ich przygotowaniu; w zielonej gałęzi sam kapłan winien wprowadzać w czytania biblijne; w zastępach jednak winno odbywać się codzienne dzielenie słowem Bożym, zwłaszcza Ewangelią czytaną danego dnia podczas mszy;
- Modlitwa wiernych winna być przygotowywana w zastępach, w kręgach i ogniskach, ale zawsze pod okiem kapłana lub osoby przez niego wyznaczonej; tzw. modlitwa spontaniczna może mieć miejsce tylko w małych, dobrze uformowanych grupach; nigdy jednak nie należy jej brać pod uwagę w dużych zgromadzeniach; modlitwa powszechna winna obejmować następujące intencje: w potrzebach Kościoła, za rządzących państwami i o zbawienie całego świata, za ludzi doświadczonych różnymi trudnościami, za miejscową wspólnotę (OWMR 70); liczba wezwań powinna wynosić od 6 do 8;
- Ważnym punktem celebracji Eucharystii jest przygotowanie i złożenie darów; wskazane jest aby dary do ołtarza, zwłaszcza w bardziej uroczystych mszach, przynoszone były przez samych uczestników i by towarzyszył im odpowiedni komentarz; należy jednak pamiętać, że głównymi darami, symbolizującymi duchowe ofiary wiernych, są chleb i wino i je należy najbardziej eksponować;
- Komunia święta winna być udzielana z darów konsekrowanych podczas tej samej mszy;
- Sztuka celebracji mszy w małych grupach, także w naszych zgromadzeniach, polega na jej mistagogicznym charakterze, czyli nieustannej trosce celebransy o wyjaśnianie ważniejszych gestów lub rytów; obóz skautowy i wędrowka są bardzo dobrym czasem mistagogii liturgicznej, która potem owocuje w niedzielnej, czy też codziennej liturgii;
- Przewodniczkę i wędrowników należy wprowadzać w liturgię godzin; należy jednak pamiętać, że modlitwa psalmami nie należy do łatwych i wymaga odpowiedniego przygotowania i wprowadzenia.